

Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 7ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και**

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ευαγγελία Λούβη *Επίκ.* καθηγήτρια
του Παντείου Πανεπιστημίου
Δημήτριος Χρ. Ξιφαράς, *Ιστορικός*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Άλκης – Νικόλαος Ρήγας
Αναπλ. καθηγητής του Παντείου
Πανεπιστημίου

Όλγα Καραγεώργου
Σχολικός Σύμβουλος
Μάρκος Ρενιέρης, *Εκπαιδευτικός*
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Κωνσταντίνα Κουτσουρούμπα,
Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Αναστασία Κυρκίνη – Κούτουλα
Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Δημήτριος Γιαννακόπουλος
Πάρεδρος ε.θ. Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
«ΕΛΛΗΝΙΜΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ –
MULTIMEDIA A.E.»

Εικόνα εξωφύλλου: Κωνσταντίνος
Βολανάκης, Τα εγκαίνια
της διώρυγας της Κορίνθου (1893),
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος,
Αθήνα.

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΑΣΗΣ

Ομάδα εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ευαγγελία Λούβη
Δημήτριος Χρ. Ξιφαράς**

**Νεότερη και Σύγχρονη
Ιστορία**

Γ΄ Γυμνασίου

Τόμος 7ος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20οῦ ΑΙΩΝΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε:

- ✓ τα αίτια και τις επιπτώσεις του ελληνικού εμφύλιου πολέμου (1946-1949)
- ✓ τα κύρια προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας την περίοδο 1949-1967
- ✓ την επιβολή και την κατάρρευση της απριλιανής δικτατορίας (1967-1974)
- ✓ τις εξελίξεις στην Ελλάδα από την πτώση της δικτατορίας έως το τέλος του αιώνα

✓ **ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΩΝ ΤΗΣ Α. ΕΥΡΩΠΗΣ**

Τα κρίσιμα χρόνια, 1944-1974

Η ιστορία της μεταπολεμικής Ελλάδας μπορεί να διακριθεί σε δύο περιόδους 1944-1974 και 1974-2001, με σημείο τομής την πτώση της δικτατορίας το 1974. Η περίοδος 1944-1974 σημαδεύτηκε από τα πάθη του εμφύλιου πολέμου και την επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974).

ΕΝΟΤΗΤΑ 54

Ο εμφύλιος πόλεμος και τα κύρια προβλήματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1944-1963)

Ο κυπριακός αγώνας (1955-1960)

Η εμφύλια σύγκρουση

Αμέσως μετά την απελευθέρωση, η απόφαση της κυβέρνησης εθνικής ενότητας για αφοπλισμό μόνο του ΕΛΑΣ προκάλεσε την αντίδραση του ΕΑΜ, που οργάνωσε συλλαλητήριο διαμαρτυρίας στο κέντρο της Αθήνας (3 Δεκεμβρίου 1944). Οι συγκεντρωμένοι δέχτηκαν πυρά και περίπου 30 άνθρωποι σκοτώθηκαν. Τότε ξεκίνησαν μάχες σε ολόκληρη την Αθήνα ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και τις κυβερνητικές δυνάμεις, που υποστηρίζονταν από βρετανικό

στρατό. Οι συγκρούσεις ήταν πολύνεκρες κράτησαν περίπου ένα μήνα (*Δεκεμβριανά ή μάχη της Αθήνας*) και έληξαν με ήττα των δυνάμεων του ΕΑΜ και αποχώρησή τους από την Αθήνα.

Τα Δεκεμβριανά ήταν η πρώτη φάση της εμφύλιας σύγκρουσης.

1. Νεκροί στο συλλαλητήριο της 3ης Δεκεμβρίου 1944.

1. Η αγγλική ανάμειξη στα Δεκεμβριανά

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να χτυπήσουμε απροειδοποίητα, χωρίς να προηγηθεί καμιά φανερή κρίση. Αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος για να προκαταλάβουμε το ΕΑΜ.

Τηλεγράφημα του Τσόρτσιλ προς τον Ήντεν (υπ. Εξωτερικών της Αγγλίας).

Πηγή: Γ. Ανδρικόπουλος, 1944, Κρίσιμη χρονιά, τόμ. Β', κείμ. 197.

2. Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος ως κοινωνική επανάσταση

Κάθε εμφύλιος πόλεμος αντιπροσωπεύει, τελικά, μια μορφή κοινωνικής επανάστασης [...]. Έτσι, και

ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος, αν εξεταστεί στην ουσία του, πέρα από τα πολιτικά επιφαινόμενα, τις στρατιωτικές του πτυχές και τις διεθνείς διαπλοκές του, εμφανίζεται, στην πρώτη δομή του, ως μια κοινωνική επανάσταση η οποία, με αφετηρία υπαρκτές, οξυμένες αντιθέσεις της ελληνικής κοινωνίας, αποσκοπούσε στην ανατροπή των υφισταμένων δομών εξουσίας και στην αναδιάρθρωση του πλέγματος των κοινωνικών σχέσεων, σε μια προοπτική σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, με τους τρόπους, προφανώς, που οι κομμουνιστές της εποχής εκείνης αντιλαμβάνονταν και «οικοδομούσαν» το σοσιαλισμό.

Φ. Ηλιού, «Η πορεία προς τον εμφύλιο», Η. Νικολακόπουλος, Ά. Ρήγος, Γ. Ψαλίδας (επιμ.), Ο εμφύλιος πόλεμος, Θεμέλιο, Αθήνα 2002, σ. 25.

Κύρια αιτία του εμφύλιου πολέμου ήταν οι αντιτιθέμενες απόψεις που υπήρχαν σε ευρύτερα τμήματα της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με το πολιτικό μέλλον της Ελλάδας. Στο θέμα αυτό είχε λόγο, πλέον, και η Βρετανία, καθώς η Ελλάδα ανήκε στη δική της σφαίρα επιρροής.

Λίγο μετά υπογράφηκε, από την κυβέρνηση και το ΕΑΜ, συμφωνία ειρήνης στη Βάρκιζα της Αττικής (12 Φεβρουαρίου 1945). Με βάση τους όρους της, δινόταν αμνηστία για ορισμένα από τα αδικήματα που διαπράχθηκαν κατά τα Δεκεμβριανά και προβλεπόταν ότι

ο ΕΛΑΣ θα διαλυόταν, θα οργανωνόταν νέος εθνικός στρατός, θα διασφαλιζόνταν οι ελευθερίες όλων των πολιτών, θα γινόταν δημοψήφισμα για να αποφασίσει ο λαός αν θα επιστρέψει ή όχι ο βασιλιάς και θα απομακρύνονταν από τις κρατικές υπηρεσίες όσοι συνεργάστηκαν με τη μεταξική δικτατορία και τους κατακτητές.

Η συμφωνία της Βάρκιζας δεν έφερε την ειρήνευση, επειδή κύριες ρυθμίσεις της δεν εφαρμόστηκαν. Αντιθέτως, εξαπολύθηκαν διώξεις σε βάρος αριστερών πολιτών, που έγιναν με την ανοχή, κάποτε και με την ενθάρρυνση, της κυβέρνησης. Σε αυτές τις συνθήκες, το ΚΚΕ αποφάσισε να απέχει από τις εκλογές του 1946, θεωρώντας ότι θα ήταν νόθες. Οι εκλογές, που έγιναν με σοβαρές παρατυπίες, ανέδειξαν

νικητή το φιλοβασιλικό Λαϊκό κόμμα. Την παραμονή των εκλογών ομάδα ένοπλων κομμουνιστών επιτέθηκε σε αστυνομικές δυνάμεις στο Λιτόχωρο Πιερίας, γεγονός που θεωρήθηκε το έναυσμα του Εμφυλίου.

Στις αρχές του 1946, τόσο η Δεξιά όσο και η Αριστερά κινούνταν, πλέον, στη λογική της ένοπλης σύγκρουσης. Σε αυτό το κλίμα, ένα, αμφίβολης γνησιότητας, δημοψήφισμα (Σεπτέμβριος 1946) επέτρεψε την επιστροφή στην Ελλάδα του Γεώργιου Β' , τον οποίο διαδέχθηκε, μετά τον θάνατό του (1947), ο αδερφός του Παύλος. Παράλληλα, στην ύπαιθρο συγκροτούνταν ένοπλες αριστερές ομάδες που πήραν την ονομασία *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας* (Δεκέμβριος 1946).

Στις αρχές του 1947 οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην Ελλάδα (δόγμα Τρούμαν), μετά την απόφαση της Βρετανίας να αποσυρθεί, στρατιωτικά, από τη χώρα. Οι ΗΠΑ επιδίωκαν να περιορίσουν τη σοβιετική επιρροή, καθώς εκτιμούσαν ότι η Σοβιετική Ένωση προέτρεπε το ΚΚΕ σε σύγκρουση. Οι Σοβιετικοί, ωστόσο, δεν αναμείχθηκαν, άμεσα, στον ελληνικό Εμφύλιο.

Παράλληλα, δημιουργήθηκαν στρατόπεδα συγκεντρώσεως, στα οποία οδηγήθηκαν χιλιάδες αριστεροί πολίτες. Το μεγαλύτερο από αυτά ήταν στη Μακρόνησο, ένα έρημο νησί απέναντι από το νότιο άκρο της Αττικής. Το ΚΚΕ και το ΕΑΜ κηρύχθηκαν παράνομα (τέλη 1947).

2. Ο στρατηγός Βαν Φλιτ (αριστερά), επικεφαλής της αμερικανικής αποστολής στην Ελλάδα στη διάρκεια του Εμφυλίου, και ο στρατηγός Παπάγος (δεξιά), επικεφαλής του κυβερνητικού στρατού, το Πάσχα του 1949.

Η αμερικανική επέμβαση και η ρήξη Σοβιετικής Ένωσης–Γιουγκοσλαβίας (που στέρησε τον Δημοκρατικό Στρατό από ένα σημαντικό στήριγμα, τη γιουγκοσλαβική βοήθεια) άλλαξαν τα δεδομένα του Εμφυλίου. Τελικά, ο κυβερνητικός στρατός, υπό την ηγεσία του στρατηγού Αλέξανδρου Παπάγου,

απώθησε τον Δημοκρατικό Στρατό προς τα ελληνοαλβανικά σύνορα και τον νίκησε (Αύγουστος 1949).

3. Οι επιπτώσεις του εμφύλιου πολέμου στις πολιτικές ελευθερίες

Το πεδίο των ελευθεριών ήταν εκείνο στο οποίο έγιναν, ίσως περισσότερο από κάθε άλλο, αισθητές οι επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου στις δεκαετίες του 1950 και του 1960: στο θεσμικό καταρχήν επίπεδο, όπου, παράλληλα με ένα σύνταγμα που κι αυτό έφερε τα σημάδια των ψυχώσεων της περιόδου 1946-1949, διατηρήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της περιόδου [...] τα λεγόμενα «έκτακτα» μέτρα, τα οποία είχαν υιοθετηθεί κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου [...]· κατά

δεύτερο λόγο, στο επίπεδο της καθημερινής άσκησης των ελευθεριών, όπου ο διαχωρισμός των πολιτών ανάλογα με την ιδεολογική και πολιτική τους ένταξη συνεχίστηκε [...].

N. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974)*, Θεμέλιο, Αθήνα 1983, σ. 525.

Ο Εμφύλιος άφησε πίσω του περίπου 50.000 νεκρούς, περίπου 80.000 πολιτικούς πρόσφυγες, που κατέφυγαν στις χώρες της Α. Ευρώπης, 700.000 ανθρώπους που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τεράστιες υλικές ζημιές. Επιπλέον, ο Εμφύλιος άνοιξε ένα βαθύ χάσμα ανάμεσα στους Έλληνες το οποίο σφράγισε τη μεταπολεμική ελληνική κοινωνία.

Τα κύρια προβλήματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1949-1963)

Το πολίτευμα της μετεμφυλιακής Ελλάδας ήταν βασιλευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Οι πολίτες, ωστόσο, που κρίνονταν ύποπτοι αριστερών φρονημάτων στέλνονταν στις φυλακές και στα στρατόπεδα εξορίας. Κάποιοι εκτελούνταν. Το κράτος απαιτούσε την υπογραφή «δηλώσεων νομιμοφροσύνης». Το σύνταγμα του 1952, αν και παραχωρούσε πολιτικά δικαιώματα και στις γυναίκες, ήταν αυταρχικό και κάλυπτε, νομικά, αυτές τις αντιδημοκρατικές πρακτικές. Με άλλα λόγια, το ελληνικό πολίτευμα εμφάνιζε σοβαρές δυσλειτουργίες.

Κύρια στηρίγματα του καθεστώτος ήταν οι ΗΠΑ, η μοναρχία και το παρακράτος (βλέπε γλωσσάριο).

Οι ΗΠΑ, με εδραιωμένη την επιρροή τους μετά την ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ (1952) και την εγκατάσταση αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων στη χώρα (1953), είχαν πρωτεύοντα λόγο στα ελληνικά πράγματα. Οι βασιλείς αναμειγνύονταν διαρκώς στην πολιτική ζωή. Οι παρακρατικοί δεν δίσταζαν να επιτίθενται εναντίον των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος.

Στο πλαίσιο αυτό, σχηματίστηκαν, την περίοδο 1949-1952, διάφορες κυβερνήσεις που έμειναν για λίγο στην εξουσία. Αξιοσημείωτη ανάμεσα σε αυτές υπήρξε η κυβέρνηση του Νικόλαου Πλαστήρα, η οποία προχώρησε σε αμνηστεύσεις πολιτικών κρατουμένων (μέτρα ειρήνευσης) σε μια προσπάθεια κατευνασμού των παθών του πρόσφατου εμφύλιου πολέμου.

3. Νίκος Μπελογιάννης, στέλεχος του ΚΚΕ: Θύμα του μετεμφυλιακού κλίματος, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε, με τρεις συντρόφους του, τον Μάρτιο του 1952.

Το 1952 πρωθυπουργός αναδείχτηκε ο στρατάρχης Αλέξανδρος Παπάγος, επικεφαλής του κόμματος *Ελληνικός Συναγερμός* (1952-1955).

Διάδοχός του υπήρξε ο *Κωνσταντίνος Καραμανλής*, επιτυχημένος υπουργός στις κυβερνήσεις Παπάγου, που ίδρυσε το κόμμα *Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση* (ΕΡΕ) και κυβέρνησε την περίοδο 1955-1963.

Το Κέντρο απέκτησε ενιαία πολιτική έκφραση μόλις το 1961, μετά την ίδρυση της *Ενώσεως Κέντρου*, με επικεφαλής τον Γεώργιο Παπανδρέου.

Μεγαλύτερο νόμιμο κόμμα της Αριστεράς ήταν η *Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά* (ΕΔΑ), που ιδρύθηκε το 1951. Το ΚΚΕ βρισκόταν εκτός νόμου.

Στα τέλη της περιόδου που εξετάζουμε η πολιτική κρίση οξύνθηκε. Η εκλογική νίκη της ΕΡΕ, το 1961, αμφισβητήθηκε έντονα. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν σημαντικοί κοινωνικοί αγώνες. Χιλιάδες πολίτες κατέβηκαν στους δρόμους ζητώντας δημοκρατικές ελευθερίες, βελτίωση των οικονομικών συνθηκών ζωής και αύξηση των δαπανών για την εκπαίδευση. Σε αυτό το κλίμα, παρακρατικοί δολοφόνησαν, με τη συνεργασία της αστυνομίας (όπως αποδείχτηκε στη δίκη που ακολούθησε), τον βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη στη Θεσσαλονίκη (1963). Ο Κ. Καραμανλής,

αντιμετωπίζοντας προβλήματα στις σχέσεις του με τα ανάκτορα, παραιτήθηκε (1963) και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι (1964).

**4. Παύλος και Κ. Καραμανλής.
Οι σχέσεις τους οδηγήθηκαν
σε ρήξη το 1963.**

Οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, παρά τα εσωτερικά πολιτικά προβλήματα, ήταν υψηλοί. Το 1950 ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ). Κατά

την οκταετία Καραμανλή έγιναν σημαντικά έργα υποδομής (δρόμοι, γέφυρες, εγγειοβελτιωτικά έργα) και μεγάλες ξένες επενδύσεις. Γεγονός–σταθμός υπήρξε η έναρξη, το 1961, της διαδικασίας ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Η συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας στην Αττική, αλλά και ο φόβος πολιτικών αντεκδικήσεων έφεραν χιλιάδες ανθρώπους στην Αθήνα, που αναπτύχθηκε δίχως σχέδιο. Την ίδια στιγμή εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες μετανάστευαν στο εξωτερικό. Η φυγή τους υπήρξε μια αληθινή αιμορραγία για την Ελλάδα.

Οι προσδοκίες και οι αγώνες των Ελλήνων της Δωδεκανήσου για ένωση με την Ελλάδα, η ουσιαστική συμβολή της Ελλάδας

στη συμμαχική νίκη και οι αλλαγές στους ευρύτερους διεθνείς συσχετισμούς δυνάμεων είχαν ως αποτέλεσμα την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στο ελληνικό κράτος (7 Μαρτίου 1948).

Ο κυπριακός αγώνας (1955-1960)

Οι προσπάθειες των Κυπρίων για ανεξαρτησία κορυφώθηκαν μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και μάλιστα από το 1955 άρχισε στην Κύπρο ένοπλος αγώνας εναντίον της αγγλικής κυριαρχίας. Οι αγγλικές αρχές αντέδρασαν με συλλήψεις και απαγχονισμούς (Μιχάλης Καραολής, Ανδρέας Δημητρίου, Ευαγόρας Παλληκαρίδης κ.α.). Παράλληλα, στην Ελλάδα γίνονταν μαζικά και ενθουσιώδη συλλαλητήρια υποστήριξης του αγώνα των Κυπρίων. Το 1959, οι συνθήκες

της Ζυρίχης και του Λονδίνου αναγνώρισαν την ανεξαρτησία της Κύπρου ορίζοντας εγγυήτριες δυνάμεις την Ελλάδα, την Τουρκία και την Βρετανία.

Η ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία ιδρύθηκε το 1960 και πρώτος πρόεδρος της εκλέχθηκε ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ένας από τους πρωτεργάτες του αντιαποικιακού αγώνα των Κυπρίων.

5. Ο Μιχάλης Καραολής οδηγείται στο δικαστήριο. Θα καταδικαστεί σε θάνατο και θα εκτελεστεί από τους Άγγλους δι' απαγχονισμού στις 10 Μαΐου 1956, μαζί με τον Αντρέα Δημητρίου. Αμέσως ένα μεγάλο κύμα μαχητικών αντιβρετανικών διαδηλώσεων θα σαρώσει όλη την Ελλάδα.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...διαβάστε λογοτεχνία

✓ Π. Χάρης, **Μέρες οργής (1978).**

Παρουσίαση της εποχής
των Δεκεμβριανών.

✓ Ρ. Αποστολίδης, **Πυραμίδα 67 (1950).**

Μια παρουσίαση του Εμφυλίου
μέσα από την καταγραφή των
θέσεων των δύο παρατάξεων.

✓ Μ. Λουντέμης, **Οδός Αβύσσου
αριθμός 0.**

Αρκετά ρεαλιστική περιγραφή
της ζωής των κρατουμένων στη
Μακρόνησο.

✓ Α. Φραγκιάς, **Λοιμός (1972).**

Αλληγορική παρουσίαση της
ζωής των πολιτικών κρατουμένων
στη Μακρόνησο.

✓ **Α. Αλεξάνδρου, Το κιβώτιο (1975).**

Ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, αποτύπωση των διαψεύσεων του Εμφυλίου και της μετεμφυλιακής εποχής.

✓ **Β. Βασιλικός, Ζ (1966).**

Λογοτεχνική μετάπλαση της δολοφονίας του Λαμπράκη και των όσων ακολούθησαν.

...ΔΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

✓ **Κ. Γαβράς, Ζ (1969).**

Ταινία βασισμένη στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Β. Βασιλικού.

✓ **Π. Βούλγαρης, Χάπι ντέι (1976).**

Η ζωή στο στρατόπεδο της Μακρονήσου.

✓ **Ν. Τζήμας, Ο άνθρωπος με το γαρίφαλο (1980).**

Η δίκη και η εκτέλεση

του Νίκου Μπελογιάννη.

✓ Π. Βούλγαρης, Πέτρινα χρόνια (1985).

Οι πολιτικές διώξεις στην Ελλάδα του Εμφυλίου και των μετεμφυλιακών χρόνων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Αφού μελετήσετε την πηγή 3 και πάρετε υπόψη σας όποια άλλα στοιχεία της ενότητας σας φαίνονται σχετικά, να γράψετε σύντομο κείμενο με θέμα «Η λειτουργία του πολιτεύματος στην Ελλάδα τα χρόνια μετά το τέλος του εμφύλιου πολέμου».
2. Διαθεματική δραστηριότητα: Η δολοφονία του Λαμπράκη: το γεγονός και οι πολιτικές του προεκτάσεις, αντανakλάσεις στη λογοτεχνία (Β. Βασιλικός, Ζ) και στον κινηματογράφο (Κ. Γαβράς, Ζ).

ΕΝΟΤΗΤΑ 55

Όξυνση της πολιτικής κρίσης και η δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967 (1963-1974)

Οι δύο κυβερνήσεις Γεώργιου Παπανδρέου (1963-1965) Ο πρόεδρος της Ενώσεως Κέντρου Γεώργιος Παπανδρέου, διακηρύσσοντας την ανάγκη ομαλής λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών, κέρδισε τις εκλογές και κυβέρνησε από το 1963 έως το 1965. Ο βασιλιάς Παύλος, για να μετριαστεί το αντιβασιλικό κλίμα και να ξεπεραστεί η πολιτική ένταση των προηγούμενων ετών, φάνηκε να δέχεται τη λαϊκή ετυμηγορία υπέρ της Ένωσης Κέντρου. Στους κόλπους της, εξάλλου, υπήρχαν στελέχη με

τα οποία διατηρούσε καλές σχέσεις.

Κατά τη 17μηνη θητεία του, ο Γ. Παπανδρέου έλαβε μέτρα ανακούφισης των ασθενέστερων τάξεων, κατάργησε ορισμένα από τα πιο αυταρχικά μέτρα σε βάρος της Αριστεράς και προσπάθησε να περιορίσει τις αμερικανικές επεμβάσεις στη χώρα. Σε συνεργασία με τον παιδαγωγό Ευάγγελο Παπανούτσο, επιχείρησε να προωθήσει καίριες αλλαγές στα εκπαιδευτικά πράγματα, όπως τη θέσπιση της δωρεάν παιδείας, την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας και γενικότερα τον εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης.

Το 1965, ωστόσο, ξέσπασε σοβαρή κρίση στις σχέσεις του Γ. Παπανδρέου με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, που είχε ανέβει

στον θρόνο το 1964, μετά τον θάνατο του πατέρα του Παύλου. Βλέποντας τις αλλαγές που έκανε ή δοκίμαζε να κάνει ο Γ. Παπανδρέου, ο Κωνσταντίνος και όλο το μετεμφυλιακό κατεστημένο φοβήθηκαν μήπως χάσουν τον πλήρη έλεγχο του στρατού, του κύριου στηρίγματός τους. Με πρόσχημα, λοιπόν, καταγγελίες της αντιπολίτευσης ότι δήθεν στον στρατό δρούσε, με την ανοχή της κυβέρνησης Παπανδρέου, μια αντιβασιλική οργάνωση αξιωματικών, ο Κωνσταντίνος αξίωσε να επιλέξει ο ίδιος τον υπουργό Εθνικής Άμυνας, πράγμα αντίθετο με το σύνταγμα. Επίσης, δεν επέτρεψε στον πρωθυπουργό να αναλάβει ο ίδιος αυτό το νευραλγικό υπουργείο. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Γ. Παπανδρέου αντέδρασε. Τότε ο Κωνσταντίνος,

όχι μόνο εξανάγκασε, τον Ιούλιο του 1965, τον πρωθυπουργό σε παραίτηση, αλλά και προχώρησε σε διάσπαση του κόμματός του, της Ενώσεως Κέντρου, πείθοντας, με ποικίλους τρόπους, στελέχη του να εγκαταλείψουν τον αρχηγό τους. Οι πολιτικοί αυτοί ονομάστηκαν, από τον λαό, αποστάτες και η ενέργειά τους αποστασία.

Η πορεία προς τη δικτατορία (1965-1967) Σχεδόν ταυτόχρονα τεράστιες διαδηλώσεις αποδοκίμασαν τις βασιλικές ενέργειες το καλοκαίρι του 1965 (Ιουλιανά).

Ύστερα από δύο αποτυχημένες προσπάθειες, σχηματίστηκε, και με τις ψήφους της ΕΡΕ, κυβέρνηση από πολιτικούς που είχαν εγκαταλείψει την Ένωση Κέντρου (κυβέρνηση αποστατών). Η πολιτική ζωή, ωστόσο, δεν εξομαλύνθηκε. Με

κοινή απόφαση του Γ. Παπανδρέου και του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, που είχε διαδεχθεί τον Κ. Καραμανλή στην ηγεσία της ΕΡΕ, προκηρύχθηκαν εκλογές για τον Μάιο του 1967. Μπροστά στο ενδεχόμενο να προκύψουν πολιτικές λύσεις ανεπιθύμητες στο μετεμφυλιακό κατεστημένο, ομάδα στρατηγών σχεδίαζε να ζητήσει τη συνεργασία του βασιλιά προκειμένου να εγκαθιδρύσει δικτατορία.

1. Οι Κωνσταντίνος και Γ. Παπανδρέου.

2. Ιουλιανά, 1965.

1. Επιστολές του βασιλιά Κωνσταντίνου προς τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου

- [...] Η αποστολή σε εμένα για υπογραφή σχεδίου Βασιλικού Διατάγματος με θέμα την αντικατάσταση του υπουργού Εθνικής Άμυνας, χωρίς να έχει προηγηθεί συνεργασία μας [...] αποτελεί πράξη αήθη αλλά και προσβλητική [...]. Ως εγγυητής της διαφύλαξης του Συντάγματος είμαι υποχρεωμένος να ενδιαφέρομαι ιδιαίτερα για τις Ένοπλες Δυνάμεις [...] (10 Ιουλίου 1965).
- Μην επιμείνετε να αναλάβετε αυτή τη στιγμή το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. [...] θεωρώ αναγκαίο, η αποχώρηση του σημερινού υπουργού να συνοδευτεί από ταυτόχρονο διορισμό και ορκωμοσία υπουργού, τον οποίο θα έχουμε επιλέξει

σε συνεργασία [...]. Δεν πρόκειται να ωφεληθείτε από την τεχνητή [...] δημιουργία στην κοινή γνώμη κλίματος που στρέφεται εναντίον μου [...] (14 Ιουλίου 1965).

Πηγή: Η Μεγάλη Ιστορία του 20ού αιώνα, Ελληνικά Γράμματα, τόμ. 6, σ. 235.

Η απριλιανή δικτατορία (1967-1974) Ωστόσο, τα σχέδια των στρατηγών πρόφτασε να τα κάνει πράξη μια άλλη συνωμοτική ομάδα μεσαίων και ανώτερων αξιωματικών (χούντα, βλέπε γλωσσάριο), με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γεώργιο Παπαδόπουλο, η οποία, την 21η Απριλίου 1967, κατέλαβε, με πραξικόπημα, την εξουσία. Οι πραξικοπηματίες επικαλέστηκαν, για να δικαιολογήσουν

τις αντιδημοκρατικές πράξεις τους, την ανικανότητα των πολιτικών να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα και τον κίνδυνο επιβολής κομμουνισμού στην Ελλάδα.

3. Άρμα μάχης μπροστά στη Βουλή την 21 η Απριλίου 1967, ημέρα επιβολής της απριλιανής δικτατορίας.

Μετά την εκδήλωση του πραξικοπήματος ο Κωνσταντίνος συνεργάστηκε με τους πραξικοπηματίες, και μάλιστα ο πρώτος πρωθυπουργός

της δικτατορίας διορίστηκε με υπόδειξή του. Λίγο αργότερα, έδειξε, με κινητοποίηση πιστών του στρατιωτικών μονάδων, ότι θέλει να ανατρέψει τη δικτατορία. Ωστόσο, μετά την αποτυχία αυτής της προσπάθειας αναχώρησε ανενόχλητος στο εξωτερικό.

Αξίζει να επισημανθεί, επίσης, το γεγονός ότι, ενώ η ΕΟΚ ανέστειλε τη διαδικασία σύνδεσης με την Ελλάδα, οι ΗΠΑ συνεργάστηκαν με τους δικτάτορες θέτοντας, έτσι, σε δοκιμασία, και μάλιστα μακροχρόνια, τα αισθήματα των Ελλήνων απέναντί τους.

Οι δικτάτορες ανέστειλαν βασικά άρθρα του συντάγματος, διέκοψαν τη λειτουργία του Κοινοβουλίου, διέλυσαν τα κόμματα και οργάνωσαν συστηματικές διώξεις πολιτικών, κάθε πολίτη αριστερού

παρελθόντος ή όποιοι εκδήλωνε φανερά την αντίθεσή του στη δικτατορία. Οι εκτοπίσεις, οι φυλακίσεις, τα βασανιστήρια, οι καταδίκες μελών αντιστασιακών οργανώσεων αποτέλεσαν συνήθη πρακτική.

Παρ' όλα αυτά, δημοκρατικοί πολίτες που είχαν διαφύγει τη σύλληψη άρχισαν να δημιουργούν πυρήνες αντίστασης. Οι κηδείες του Γ. Παπανδρέου (1968) και του νομπελίστα ποιητή Γ. Σεφέρη (1971) μετατράπηκαν σε μεγάλες αντιδικτατορικές διαδηλώσεις. Κορυφαίες αντιδικτατορικές εκδηλώσεις υπήρξαν η απόπειρα δολοφονίας του δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου από τον Αλέκο Παναγούλη (Αύγουστος 1968), το κίνημα του Ναυτικού (Μάιος 1973), που έδειξε ότι στις ένοπλες δυνάμεις υπήρχαν πολλοί αξιωματικοί που

δυσφορούσαν για την κατάλυση της δημοκρατίας, και το φοιτητικό κίνημα σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, με σημαντικότερες εκδηλώσεις του τις καταλήψεις, από φοιτητές, του κτιρίου της Νομικής Σχολής (Φεβρουάριος – Μάρτιος 1973) και του Πολυτεχνείου (Νοέμβριος 1973).

2. Ο δικτάτορας Παπαδόπουλος παρουσιάζει τις «μεθόδους» του

Κάθε ένας ο οποίος δεν κάθεται καλά, έστω και αν μου κοστίζει ως κράτος ακριβά, θα τον θέτω υπό περιορισμόν. [...] Δεν θα τους αφήσω να γίνουν θηρία κάτω από τα κομμουνιστικά κελεύσματα. Διότι εάν γίνουν θηρία και απολυθούν από το κλουβί, θα υποχρεωθώ να τους τουφεκάω [...] Προκειμένου λοιπόν να τους τουφεκάω και

να έχω αίματα εις την άσφαλτον,
δεν θα τους αφήσω, έστω και αν
προσβάλλεται ο προηγμένος
ανθρωπισμός ορισμένων ...

Πηγή: Αρ. Μάνεσης «Ο εύκολος
βιασμός της νομιμότητας και η
δύσκολη νομιμοποίηση της βίας»,
στο συλλογικό τόμο *Η δικτατορία
1967-1974*, Καστανιώτης Αθήνα
1999, σ. 37.

Ειδικά η κατάληψη του Πολυτεχνείου υπήρξε σημείο–σταθμός στον αντιδικτατορικό αγώνα. Ο μεγάλος αριθμός φοιτητών και άλλων πολιτών που είχαν συγκεντρωθεί μέσα και γύρω από το Πολυτεχνείο, καθώς και τα αντιδικτατορικά συνθήματα που εξέπεμπε ο ραδιοφωνικός σταθμός των εξεγερμένων ανησύχησαν σοβαρά τους

δικτάτορες, που απάντησαν με ωμή βία: ένα άρμα μάχης έριξε την κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου τα ξημερώματα της 17ης Νοεμβρίου 1973. Ακολούθησαν δολοφονίες, συλλήψεις και ξυλοδαρμοί πολιτών.

3. Η διακήρυξη της Συντονιστικής Επιτροπής κατάληψης του Πολυτεχνείου, 16 Νοεμβρίου 1973 (απόσπασμα)

Πρωταρχική προϋπόθεση για την επίλυση όλων των λαϊκών προβλημάτων θεωρούμε την άμεση παύση του τυραννικού καθεστώτος της χούντας και την παράλληλη εγκαθίδρυση της λαϊκής κυριαρχίας. Η εγκαθίδρυση της λαϊκής κυριαρχίας συνδέεται αναπόσπαστα με την εθνική ανεξαρτησία από τα ξένα συμφέροντα, που χρόνια στήριζαν την τυραννία στη χώρα μας. →

**Πηγή: Καθημερινή, «Ιστορικό
Λεύκωμα», 1973, σ. 40, 42.**

4. Η φωτογραφία από τον εορτασμό της 1ης επετείου. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου, τον Νοέμβριο του 1973, υπήρξε η κορυφαία πράξη αντίστασης εναντίον της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

Η δικτατορία κατέρρευσε από ένα δικό της εγκληματικό λάθος. Προκάλεσε πραξικόπημα στην Κύπρο, με το οποίο ανέτρεψε, πρόσκαιρα, τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπίσκοπο

Μακάριο, που δεν ήταν αρεστός ούτε στις ΗΠΑ ούτε στους δικτάτορες. Τότε η Τουρκία, με το πρόσχημα ότι ήταν μία από τις εγγυήτριες δυνάμεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, αποβίβασε στρατό στην Κύπρο και κατέλαβε μεγάλο μέρος του νησιού. Αδυνατώντας η δικτατορική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει την κρίση, παρέδωσε, στις 23 Ιουλίου 1974, την εξουσία στους πολιτικούς.

5. Το άρμα μάχης που έριξε την πύλη του Πολυτεχνείου, λίγο πριν την εισβολή. Η 17η Νοεμβρίου αποτελεί σήμερα σχολική γιορτή.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...διαβάστε λογοτεχνία

✓ **Στρατής Τσίρκας, Η χαμένη
άνοιξη (1976).**

**Ελπίδες και διαψεύσεις τη
δεκαετία του '60.**

...δείτε στον κινηματογράφο

✓ **Νίκος Περράκης, Λούφα και
παραλλαγή (1984).**

**Η Ελλάδα της δικτατορίας με
χιουμοριστική διάθεση.**

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια επιλογή του Γεώργιου Παπανδρέου στάθηκε αφορμή για τη σύγκρουσή του με τον βασιλιά Κωνσταντίνο; Να αναζητήσετε τα βαθύτερα αίτια των γεγονότων μελετώντας την πηγή 1 και όποια

άλλα στοιχεία έχετε στη διάθεσή σας ή μπορείτε να εντοπίσετε.

2. Να μελετήσετε την πηγή 2 και να προσπαθήσετε να σκιαγραφήσετε την πολιτική ιδεολογία του ομιλητή.

3. Διαθεματική δραστηριότητα:

Κάθε χρόνο, στις 17 Νοεμβρίου, γιορτάζεται στα ελληνικά σχολεία η επέτειος του Πολυτεχνείου. Αφού αναζητήσετε σχετικά κείμενα, προφορικές μαρτυρίες, οπτικοακουστικό και άλλο υλικό, να προτείνετε τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να οργανωθεί η εκδήλωση.

Η Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία, 1974-2001

Με τη Μεταπολίτευση (βλέπε γλωσσάριο), δηλαδή την επάνοδο στη δημοκρατία, το 1974, και την ψήφιση δημοκρατικού συντάγματος, το 1975, άνοιξε η μεγαλύτερη περίοδος πολιτικής ομαλότητας της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Αυτή η περίοδος διαρκεί μέχρι σήμερα. Γι' αυτό ως τομή, προσωρινά, μπορεί να θεωρηθεί το 2001, έτος ένταξης της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Ο τίτλος «Η Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία» προτιμήθηκε, γιατί κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου που διανύουμε, όπως και των περιόδων 1828-1832 και 1924-1935, είναι το δημοκρατικό, με την έννοια του αβασίλευτου, πολίτευμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 56

**Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση
έως τις αρχές της δεκαετίας
του '80 (1974-1981)**

Η Μεταπολίτευση και η κυβέρνηση εθνικής ενότητας Αμέσως μετά την πτώση της απριλιανής δικτατορίας επέστρεψε από το Παρίσι ο Κ. Καραμανλής και σχημάτισε κυβέρνηση εθνικής ενότητας (βλέπε γλωσσάριο) με τη συμμετοχή πολιτικών της ΕΡΕ και της Ένωσης Κέντρου, των δύο μεγαλύτερων κομμάτων της προδικτατορικής περιόδου.

Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας απελευθέρωσε, αμέσως, όλους τους πολιτικούς κρατούμενους και φρόντισε να απομακρύνει στελέχη του δικτατορικού καθεστώτος από

τις θέσεις τους, προκειμένου να αποκτήσει τον έλεγχο του κράτους και, κυρίως, του στρατού.

Επίσης η νέα κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει, με διπλωματικά μέσα, τη σοβαρότατη κρίση που προκλήθηκε από την τουρκική προέλαση στην Κύπρο, δίχως όμως, αποτέλεσμα, καθώς ο τουρκικός στρατός κατέλαβε τελικά το 37% του κυπριακού εδάφους. Αντιδρώντας στην αδράνεια του ΝΑΤΟ, ο Κ. Καραμανλής αποφάσισε την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό του σκέλος.

1. Ο Καραμανλής επιστρέφει στην Ελλάδα το 1974 και γίνεται δεκτός από πλήθος κόσμου.

**1. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής
απευθύνει διάγγελμα ως
πρωθυπουργός της κυβέρνησης
εθνικής ενότητας
25 Ιουλίου 1974 [αποσπάσματα]**

[...] Απευθύνομαι προς όλους σας και ιδιαίτερα προς την νεολαίαν και τας Ενόπλους Δυνάμεις της χώρας με πρωτοβουλία των οποίων ήνοιξεν ο δρόμος προς την ομαλότητα. Και σας ζητώ να εξαρθήτε εις το ύψος των περιστάσεων. [...]

Η Κυβέρνησις [...] έχει πρώτον και υπέρτατον χρέος να αντιμετωπίση όλους τους εξωτερικούς κινδύνους που επεσωρεύθησαν από τα πρόσφατα, δραματικά γεγονότα. Την ώραν αυτήν η σκέψις μου στρέφεται πρωτίστως προς την δοκιμαζομένην Μεγαλόνησον, της οποίας την ανεξαρτησίαν

και ακεραιότητα θα προασπίσωμεν δι' όλων μας των δυνάμεων [..].

[...] Όταν, [...] θα έχη αντιμετωπισθή το εθνικόν θέμα, που συνταράσσει ολόκληρον τον Ελληνισμόν, η Κυβέρνησις [...] θα ασχοληθή μετά πιεστικώτερα προβλήματα του τόπου. Και το κυριώτερον εξ αυτών είναι η ταχεία χάραξις της διαδικασίας που θα οδήγηση στην θεμελίωσιν μιας πραγματικής και προοδευτικής δημοκρατίας, στο πλαίσιο της οποίας θα έχουν θέσιν όλοι οι Έλληνες.

Εις την ζωήν όλων των εθνών υπάρχουν στιγμαί που επιβάλλουν έξαρσιν ηθικήν και εθνικήν. Είναι αι στιγμαί εκείναι κατά τας οποίας ένας λαός απογοητευμένος από το πρόσφατον και το απώτερον παρελθόν αναζητεί με αγωνία τον δρόμον του. Και τας στιγμάς αυτάς

ακριβώς ζη σήμερα η χώρα μας.
[...]

*Πηγή: Κ. Σβολόπουλος (επιμ.),
Κωνσταντίνος Καραμανλής, Αρχείο.
Γεγονότα και έγγραφα, Ίδρυμα Κ.
Καραμανλής – Εκδοτική Αθηνών,
Αθήνα 1997, τόμ. 8, σελ. 29-30.*

2. Πολίτες περιμένουν στο λιμάνι της Ραφήνας την επιστροφή των εξορίστων από το στρατόπεδο της Γυάρου, που έκλεισε στις 24 Ιουλίου 1974.

2. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η ομαλή μετάβαση της Ελλάδας στη δημοκρατία

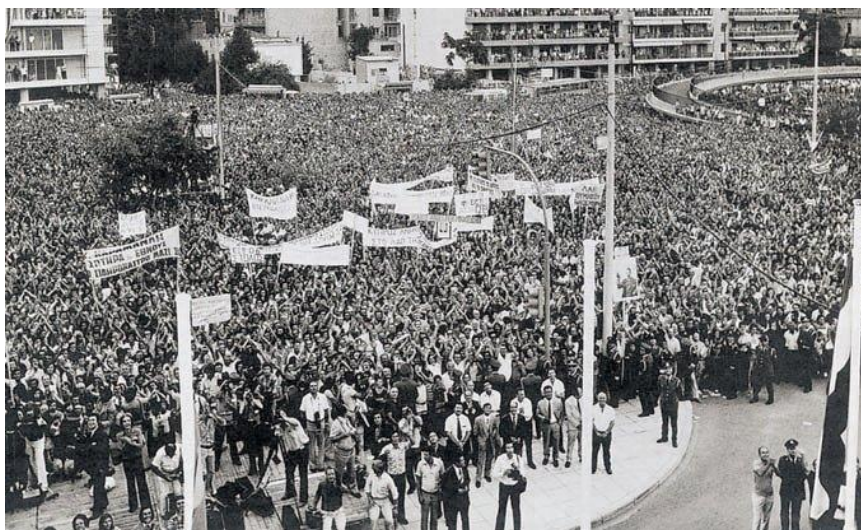
Η Ελλάδα κατάφερε όχι απλώς να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες, αλλά, σε λιγότερο από ένα χρόνο, και αναίμακτα, να αποκτήσει ένα νέο Σύνταγμα, να υποβάλει αίτηση για ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες, και στα επόμενα χρόνια να κατοχυρώσει τους δημοκρατικούς θεσμούς, να διαχειριστεί την εξωτερική κρίση και να γίνει πλήρες μέλος της ενοποιούμενης Ευρώπης. Παρά το γεγονός ότι από δυνάμεις της αντιπολίτευσης εκφράστηκαν επιφυλάξεις ως προς την έκταση της πολιτικής αλλαγής, από άλλες πλευρές η διαδικασία αυτή χαρακτηρίστηκε ως το «ελληνικό θαύμα», ένα από

τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της σύγχρονης ιστορίας της χώρας, που συγκέντρωσε τον θαυμασμό της παγκόσμιας κοινής γνώμης και σε μεγάλο βαθμό αποδόθηκε στην πράγματι καταλυτική πολιτική παρουσία του Κωνσταντίνου Καραμανλή.

Ευ. Χατζηβασιλείου, «Η σύσταση και εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος, 1974-1981», *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τ. ΙΣΤ' , σ. 294-295.

3. Πολίτες πανηγυρίζουν τη νίκη της Δημοκρατίας, στο δημοψήφισμα του 1974.

4. Μεγάλη συγκέντρωση της Νέας Δημοκρατίας στη Θεσσαλονίκη, λίγο πριν τις εκλογές του 1974, με ομιλητή τον Κωνσταντίνο Καραμανλή.

Η πλήρης αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας απαιτούσε τη διεξαγωγή εκλογών και δημοψηφίσματος με το οποίο ο λαός θα αποφάσιζε για τη μορφή του πολιτεύματος, καθώς και τη σύνταξη νέου συντάγματος.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδρύθηκαν δύο νέα κόμματα, η *Νέα Δημοκρατία* (ΝΔ), με ηγέτη τον Κωνσταντίνο

Καραμανλή, και το *Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα* (ΠΑΣΟΚ), με ηγέτη τον Ανδρέα Παπανδρέου, γιο του Γ. Παπανδρέου, ενώ επανεμφανίστηκε η προδικτατορική *Ένωση Κέντρου*, με ηγέτη τον Γεώργιο Μαύρο. Επίσης, νομιμοποιήθηκε το ΚΚΕ, που ήταν εκτός νόμου από το 1947.

Κυβερνήσεις Νέας Δημοκρατίας, 1974-1981 Οι εκλογές του 1974 ανέδειξαν νικήτρια τη Νέα Δημοκρατία, η οποία με επικεφαλής τον Κ. Καραμανλή συγκέντρωσε το υψηλότερο εκλογικό ποσοστό της μεταπολεμικής εποχής (54,37%). Η κυβέρνηση Καραμανλή εστίασε την προσοχή της κυρίως στην οικοδόμηση μιας νέας, δημοκρατικής νομιμότητας, καθώς και στην εδραίωση του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας.

Στις 8 Δεκεμβρίου 1974 έγινε δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος και ο ελληνικός λαός αποφάσισε, με ποσοστό 69,2%, την κατάργηση της μοναρχίας. Έτσι, λύθηκε –για πρώτη φορά κατά τρόπο μη αμφισβητήσιμο– ένα από τα προβλήματα που είχαν ταλανίσει την ελληνική κοινωνία πολλές φορές κατά τον 20ό αιώνα.

Με την ψήφιση νέου συντάγματος (7 Ιουνίου 1975), θεσπίστηκε το πολίτευμα της προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, που ισχύει και σήμερα στη χώρα μας.

Παράλληλα, οι πρωτεργάτες της δικτατορίας οδηγήθηκαν σε δίκη και οι κορυφαίοι ανάμεσα σ' αυτούς καταδικάστηκαν σε θάνατο, επειδή, καταλύοντας τη δημοκρατία, διέπραξαν έγκλημα εσχάτης

προδοσίας, δηλαδή πρόδωσαν την πατρίδα. Ωστόσο, η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια, καθώς κρίθηκε ότι δεν ήταν αναγκαία η εκτέλεσή τους.

5. Στιγμιότυπο από τη δίκη των δικτατόρων.

Επίσης, από τη νέα κυβέρνηση πραγματοποιήθηκαν:

– η επίσημη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ (υπογράφηκε στις 28 Μαΐου 1979 και άρχισε να ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1981), καθώς ο Κ. Καραμανλής εκτιμούσε ότι η κίνηση αυτή ήταν ένας ακόμη

τρόπος για να σταθεροποιηθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί και ότι αυτό θα εξυπηρετούσε μακροπρόθεσμα την ασφάλεια της χώρας

– η επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ (1980)

– εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η οποία, μεταξύ άλλων, αύξησε τη βασική υποχρεωτική εκπαίδευση από έξι σε εννιά χρόνια

– η αναγνώριση της δημοτικής ως γλώσσας της εκπαίδευσης και ως επίσημης γλώσσας του κράτους.

Τέλος οι κυβερνήσεις Καραμανλή χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν, ιδίως κατά την περίοδο 1974-1977, σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Πολλά από αυτά ήταν επιπτώσεις της μεγάλης διεθνούς πετρελαϊκής κρίσης του 1974 (ξαφνική αύξηση

των διεθνών τιμών του πετρελαίου), ενώ άλλα είχαν κληροδοτηθεί από τη δικτατορία. Παρά τα κυβερνητικά μέτρα, που βελτίωσαν κάπως την κατάσταση, δεν ξεπεράστηκε η κρίση, που οφειλόταν, σε μεγάλο βαθμό, στην αρνητική διεθνή συγκυρία. Παράλληλα, οι κυβερνήσεις Καραμανλή πήραν μέτρα αναδιοργάνωσης της οικονομίας και ενίσχυσης των υποδομών της χώρας.

Πριν ολοκληρωθεί η δεύτερη τετραετία διακυβέρνησής του, ο Κ. Καραμανλής αποφάσισε να παραιτηθεί και να διεκδικήσει την εκλογή του στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, όπου και εκλέχθηκε (5 Μαΐου 1980).

3. Η ομιλία του Κωνσταντίνου Καραμανλή κατά την τελετή υπογραφής της συνθήκης προσχωρήσεως της Ελλάδας στην ΕΟΚ, 28 Μαΐου 1979 [αποσπάσματα]

[...] Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα σταθεί αποφασιστικός παράγοντας της ειρήνης στον κόσμο. [...] Θα σταθεροποιήσει και [...] θα διασώσει τους δημοκρατικούς μας θεσμούς που διέρχονται σήμερα αναμφισβήτητη κρίση. [...] Με την ενοποίηση εξ άλλου, θα διασωθεί και εν συνεχεία θα προαχθεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός. Αλλά εξίσου θεμελιώδης για την επιβίωση της Ευρώπης είναι η σταδιακή οικονομική της ενοποίηση [...].

Πηγή: Κ. Σβολόπουλος (επιμ.), Κ. Καραμανλής, Αρχείο. Γεγονότα και έγγραφα, Ίδρυμα Κ. Καραμανλής– Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1997, τόμ. 11, σελ. 144, 146.

6. Η υπογραφή της συνθήκης Προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, στις 28 Μαΐου 1979.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Αφού διαβάσετε την πηγή 1, να καταγράψετε σε σύντομο κείμενο τα κύρια ζητήματα που είχε να αντιμετωπίσει, σύμφωνα με τον Κ. Καραμανλή, η Ελληνική Δημοκρατία αμέσως μετά την πτώση της επτάχρονης δικτατορίας.**
- 2. Αφού μελετήσετε τις εικόνες 2, 3 και 4, να παρουσιάσετε τις επιλογές της κυβέρνησης εθνικής ενότητας, καθώς και των κυβερνήσεων Καραμανλή (1974-1980) που συνέβαλαν στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που παρουσιάζονται στην πηγή 1.**
- 3. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για το πολιτειακό δημοψήφισμα του 1974 και να αποτιμήσετε τη σημασία του.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 57

Η Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '80 (1981-1989)

Κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ, 1981-1985 Η νίκη του ΠΑΣΟΚ με επικεφαλής τον Ανδρέα Παπανδρέου στις εκλογές του 1981 αποτέλεσε μια σημαντική τομή στην ελληνική μεταπολεμική ιστορία, καθώς για πρώτη φορά ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας ένα κόμμα με τόσο ριζοσπαστικό πρόγραμμα.

Το ΠΑΣΟΚ κέρδισε τις εκλογές απευθυνόμενο στην κοινωνική κατηγορία των «μη προνομιούχων» και προβάλλοντας μια ριζοσπαστική πρόταση μετασχηματισμού της κοινωνίας που συνοψιζόταν στο σύνθημα «Αλλαγή» και εκφραζόταν με το τρίπτυχο «λαϊκή κυριαρχία,

εθνική ανεξαρτησία, κοινωνική δικαιοσύνη».

Οι εκλογές του 1981 εγκαινίασαν την πρώτη περίοδο πρωθυπουργίας του Ανδρέα Παπανδρέου, η οποία κράτησε, μετά και την εκλογική νίκη του 1985, έως το 1989 και σφραγίστηκε από μια σειρά σημαντικών πολιτικών επιλογών.

Ο Α. Παπανδρέου απευθύνεται σε συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ.

Πρώτα απ' όλα, η επίσημη αναγνώριση όλων των αντιστασιακών οργανώσεων –δηλαδή, πρακτικά, των οργανώσεων της Αριστεράς, που δεν είχαν αναγνωρισθεί μετά τον Εμφύλιο– διαμόρφωσε ένα εντελώς νέο πολιτικό κλίμα, επουλώνοντας πληγές ανοιχτές για σαράντα χρόνια. Η απόφαση αυτή συνοδεύτηκε από τιμητικές συνταξιοδοτήσεις και άλλες παροχές (μετάλλια, τιμητικά διπλώματα), καθώς και από την άρση πολλών δυσμενών συνεπειών του Εμφυλίου και της μετεμφυλιακής εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, διευκολύνθηκε και η επιστροφή χιλιάδων πολιτικών προσφύγων από τη Σοβιετική Ένωση και τις άλλες λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης.

1. Διακήρυξη βασικών αρχών και στόχων του ΠΑΣΟΚ, 3 Σεπτεμβρίου 1974 (αποσπάσματα)

[...] Ανακοινώνουμε σήμερα την εκκίνηση ενός νέου πολιτικού κινήματος που πιστεύουμε ότι εκφράζει τους πόθους και τις ανάγκες του απλού Έλληνα, ενός Κινήματος που να ανήκει στον αγρότη, τον εργάτη, τον βιοτέχνη, τον μισθωτό, τον υπάλληλο, στην θαρραλέα και φωτισμένη νεολαία μας. [...]

Βασικός κυρίαρχος στόχος του Κινήματος είναι η δημιουργία πολιτείας απαλλαγμένης από έλεγχο ή επιρροή της οικονομικής ολιγαρχίας, πολιτείας ταγμένης στην προστασία του έθνους και στην υπηρεσία του λαού. Η εθνική

ανεξαρτησία είναι αναπόσπαστα δεμένη με τη λαϊκή κυριαρχία, με τη δημοκρατία σε κάθε φάση της ζωής του τόπου, με την ενεργό συμμετοχή του πολίτη σ' όλες τις αποφάσεις που τον αφορούν. [...]. Και βέβαια πρέπει η Ελλάδα να αποχωρήσει και από το στρατιωτικό και από το πολιτικό ΝΑΤΟ. [...] Μα πίσω από το ΝΑΤΟ, πίσω από τις αμερικανικές βάσεις είναι οι μονοπωλιακές πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ντόπια υποκατάστατά τους. Γι' αυτό η κοινωνική απελευθέρωση, ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός, αποτελεί τον θεμέλιο λίθο του Κινήματός μας. Για να απολαμβάνει ο αγρότης το προϊόν του ιδρώτα και της γης του, για να απολαμβάνει ο εργάτης, ο βιοτέχνης, ο μισθωτός, ο υπάλληλος, ο απλός

Έλληνας το προϊόν του μόχθου του. [...] Για να πάψει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Για να συμμετέχει ενεργά ο λαός στον προγραμματισμό της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής πορείας της χώρας. [...]. Για να καταργηθούν τα προνόμια των ολίγων στην ιατρική, νοσοκομειακή και φαρμακευτική περίθαλψη. [...]. Για να κατοχυρωθεί η κοινωνική και οικονομική ισότητα των δύο φύλων. Για να ελευθερωθεί η σκέψη και να γίνει η παιδεία κτήμα όλων των Ελλήνων.

***Πηγή: Χρ. Χαλαζιάς (επιμ.),
Ανδρέας Παπανδρέου, 31 χρόνια
πολιτικής δημιουργίας, Ελληνικά
Γράμματα, Αθήνα 1996, σ. 137-144.***

2. Οι λόγοι που έφεραν το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία: η ερμηνεία ενός μελετητή

Το ΠΑΣΟΚ θεμελίωσε την απήχυσή του στο εκλογικό σώμα σε μια ριζοσπαστική πρόταση για τον «σοσιαλιστικό» μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας [...].

Ελάχιστοι θα αμφισβητήσουν ότι, χωρίς τη χαρισματική προσωπικότητα και τις ηγετικές ικανότητες του Ανδρέα Παπανδρέου, το ΠΑΣΟΚ θα είχε τη θεαματική πορεία που διέγραψε κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης [...].

Η συζήτηση για την προσωπικότητα [...] του Ανδρέα Παπανδρέου συνδέεται με έναν ακόμη παράγοντα που συνέβαλε στην επιτυχία του ΠΑΣΟΚ. Πρόκειται για τη συγκρότηση και ανάπτυξη

μιας κομματικής οργάνωσης, η οποία διακρινόταν για τον μαζικό χαρακτήρα της και την [...] αποτελεσματική δράση της [...].

Χρ. Λυριντζής, «Το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία», *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΣΤ΄, σ. 350-351.

2. Προεκλογική συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ, κατά τις παραμονές των εκλογών του 1981, στην πλατεία Συντάγματος.

Μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα, όπως ο διπλασιασμός των κατώτατων συντάξεων και οι σημαντικές αυξήσεις των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων στόχο είχαν να ανακουφίσουν τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στη δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ), το οποίο, παρά τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στην εφαρμογή του, υπήρξε ένας από τους πιο επιτυχημένους θεσμούς αυτής της περιόδου. Πυρήνας του ΕΣΥ ήταν η δημιουργία τριών νοσηλευτικών βαθμίδων: κέντρων υγείας, περιφερειακών νοσοκομείων και νομαρχιακών νοσοκομείων. Σημαντική καινοτομία υπήρξε το γεγονός ότι, στο πλαίσιο του ΕΣΥ, δικαίωμα στην περίθαλψη σε νοσοκομεία είχαν

όλοι οι πολίτες, χωρίς όρους και προϋποθέσεις.

Η καθιέρωση του πολιτικού γάμου και του συναινετικού διαζυγίου αποτέλεσαν τομές στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο, ενώ η θεσμική αναγνώριση της ισότητας των δύο φύλων και η κατάργηση της προίκας συνέβαλαν, σε συνδυασμό με τους αγώνες του γυναικείου κινήματος, στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας.

Σε ό,τι αφορά την εξωτερική πολιτική, υπήρξαν σημαντικές πρωτοβουλίες που απέβλεπαν στη βελτίωση των όρων συμμετοχής της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Αποτέλεσμα αυτών των πρωτοβουλιών ήταν να αυξηθούν τα κονδύλια που δίνονταν από την ΕΟΚ στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, στις οποίες

ανήκε και η Ελλάδα. Παράλληλα, έγιναν ανοίγματα προς τις χώρες της Α. Ευρώπης και προς τον Τρίτο Κόσμο, ιδίως προς τις αραβικές χώρες. Τέλος, απέναντι στην Τουρκία χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένα σκληρή γλώσσα, ιδίως μετά την προκλητική ίδρυση του τουρκικού ψευδοκράτους στην κατεχόμενη βόρεια Κύπρο (Νοέμβριος 1983).

Επίσης, κατασκευάστηκαν διάφορα δημόσια έργα και επιχειρήθηκε η εξυγίανση επιχειρήσεων, που αντιμετώπιζαν προβλήματα (προβληματικές επιχειρήσεις), προκειμένου να καταστούν παραγωγικές και να διασφαλιστούν οι θέσεις εργασίας. Τέλος, ακολουθήθηκε πολιτική ενίσχυσης του εισοδήματος των αγροτών και των μικρομεσαίων επιχειρηματιών.

Κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ, 1985-1989 Οι κυβερνήσεις της δεύτερης τετραετίας του ΠΑΣΟΚ βρέθηκαν αντιμέτωπες με σοβαρά οικονομικά προβλήματα και εφάρμοσαν, ιδίως κατά τη διετία 1985-1987, σταθεροποιητικό οικονομικό πρόγραμμα με σκοπό τη μείωση των ελλειμμάτων και του πληθωρισμού.

3. Ο Α. Παπανδρέου με τον ηγέτη της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης Γιάσερ Αραφάτ.

3. Η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης

[...] Πήραμε από τη μια πλευρά μια σειρά από μέτρα που έχουν συμβολικό χαρακτήρα συλλογικής μνήμης και εθνικής ενότητας, όπως για παράδειγμα η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης ενάντια στην Κατοχή κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Από την άλλη, μια σειρά μέτρα που κλείνουν ένα κεφάλαιο της ιστορίας μας που σημαδεύτηκε από τις συνέπειες του εμφύλιου πολέμου της δεκαετίας του '40, όπως για παράδειγμα ο ελεύθερος επαναπατρισμός των πολιτικών προσφύγων [...]

Α. Παπανδρέου, Ομιλία στη συνάντηση των σοσιαλιστών ηγετών, Παρίσι, 23.01.1983.

4. Ο Α. Παπανδρέου μιλά σε τελετή εορτασμού της Εθνικής Αντίστασης στον Γοργοπόταμο. Το 1982, η 25η Νοεμβρίου (ημέρα ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοπόταμου) καθιερώθηκε ως ημέρα επίσημου εορτασμού της Εθνικής Αντίστασης.

Επίσης, στα 1985-1986 έγινε αναθεώρηση του συντάγματος με την οποία περιορίστηκαν οι εξουσίες του προέδρου της Δημοκρατίας και ενισχύθηκαν οι ρόλοι του Κοινοβουλίου και του πρωθυπουργού στο πλαίσιο του πολιτεύματος.

Σημαντικές εξελίξεις υπήρξαν, ακόμη, στο πεδίο των ελληνο-τουρκικών σχέσεων, όπου, ενώ αρχικά η ελληνική πλευρά έδειξε καλή θέληση, στη συνέχεια αντέδρασε αποφασιστικά στην απόπειρα της Τουρκίας να δημιουργήσει «τετελεσμένη» κατάσταση συνεκμετάλλευσης του πετρελαίου του Αιγαίου. Υπό την απειλή ενδεχόμενου πολέμου, η Τουρκία υποχρεώθηκε να υποχωρήσει (Μάρτιος 1987).

Στα τέλη της τετραετίας, οι καταγγελίες σε βάρος στελεχών της κυβέρνησης για οικονομικά σκάνδαλα όξυναν την πολιτική αντιπαράθεση. Επιπλέον, η κατάσταση επιβαρύνθηκε από τα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε ο Α. Παπανδρέου.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...ΔΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

✓ **Θόδωρος Μαραγκός, Μάθε παιδί μου γράμματα (1981).**

Η προσπάθεια μιας ελληνικής επαρχιακής πόλης να συμφιλιωθεί με τις μνήμες και τα τραύματα του πρόσφατου παρελθόντος.

✓ **Θόδωρος Μαραγκός, Τι έχουν να δουν τα μάτια μου (1984).**

Μια σατιρική πολιτική ματιά στην Ελλάδα της δεκαετίας του '80.

✓ **Νίκος Περράκης, Βίος και πολιτεία (1987).**

Η Ελλάδα της δεκαετίας του 1980.

✓ **Κώστας Βρεττάκος, Τα παιδιά της χελιδόνας (1987).**

Ταινία που αναφέρεται στα τραύματα του Εμφυλίου και στις προσπάθειες να επουλωθούν κατά τη δεκαετία του '80.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Να μελετήσετε την πηγή 2. Ποιοι παράγοντες, σύμφωνα με το κείμενο, έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981;**
- 2. Ποια από τις αλλαγές που έγιναν, κατά την περίοδο 1981-1989, συνέβαλε καθοριστικά στη θεαματική αλλαγή του πολιτικού κλίματος; Πριν απαντήσετε, να μελετήσετε την πηγή 3 και την εικόνα 4.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 58

Η Ελλάδα στη μεταψυχροπολεμική εποχή (1989-2001)

Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις

**Περίοδος πολιτικής αστάθειας,
1989-1990** Οι εκλογές του Ιουνίου
1989 δεν έδωσαν αυτοδυναμία σε
κανένα κόμμα. Δημιουργήθηκε
κυβέρνηση συνεργασίας της Νέας
Δημοκρατίας και του Συνασπισμού
της Αριστεράς και της Προόδου,
ενός σχηματισμού στον οποίο
συμμετείχαν το ΚΚΕ και άλλα
κόμματα της Αριστεράς.

**Κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας,
1990-1993** Μετά από δύο νέες
εκλογικές αναμετρήσεις (Νοέμβριος
1989 και Απρίλιος 1990) σχηματί-
στηκε κυβέρνηση Νέας

Δημοκρατίας με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη. Η νέα κυβέρνηση επιδίωξε την ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων, που κρίθηκε ότι δεν ήταν βιώσιμες. Επίσης εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη υπήρξε η υπογραφή –και από την Ελλάδα– της συνθήκης του Μάαστριχτ (βλέπε ενότητα 59). Λίγο αργότερα, ωστόσο, σοβαρές διαφωνίες στο εσωτερικό της κυβέρνησης Μητσοτάκη οδήγησαν στην παραίτησή της (Σεπτέμβριος 1993).

1. Κωνσταντίνος Μητσοτάκης

Κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ, 1993-2000 Οι εκλογές του Οκτωβρίου 1993 έφεραν ξανά στην κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ. Τον Ιανουάριο του 1996,

όμως ο Α. Παπανδρέου, που αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα υγείας παραιτήθηκε. Νέος πρωθυπουργός αναδείχθηκε ο Κώστας Σημίτης που ανέλαβε και την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ μετά τον θάνατο του ιδρυτή του (Ιούνιος 1996) και παρέμεινε πρωθυπουργός μέχρι το τέλος της περιόδου που εξετάζουμε. Την ίδια εποχή, με αφορμή τη διεκδίκηση της βραχονησίδας Ίμια, στα Δωδεκάνησα, ξέσπασε κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που αποκλιμακώθηκε με αμοιβαίες υποχωρήσεις (1996).

Στα χρόνια αυτά, δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην κατασκευή μεγάλων δημόσιων έργων που, σε σημαντικό βαθμό, χρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση (οδικός άξονας Πάτρας–Αθήνας–Θεσσαλονίκης–συνόρων με τη

**Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας,
Εγνατία οδός, αεροδρόμιο
«Ελευθέριος Βενιζέλος», γέφυρα Ρίου
– Αντιρρίου, μετρό της Αθήνας).
Επίσης σημαντικό γεγονός υπήρξε
η ανάληψη από την Ελλάδα, το
1997, των Ολυμπιακών Αγώνων,
που έγιναν με επιτυχία το 2004.**

**2. Ο Κώστας Σημίτης (αριστερά)
με τον πρόεδρο της Δημοκρατίας
Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο και
μέλη της πρώτης κυβέρνησής του.**

**Πάντως κύριος στόχος των
κυβερνήσεων Σημίτη υπήρξε η
εκπλήρωση των κριτηρίων**

οικονομικής σύγκλισης που έθετε η Ευρωπαϊκή Ένωση (χαμηλός πληθωρισμός, χαμηλό δημόσιο έλλειμμα, χαμηλό δημόσιο χρέος, σταθερό νόμισμα κ.ά.), προκειμένου η Ελλάδα να ενταχθεί πλήρως στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και να υιοθετήσει το ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρώ.

Πράγματι, την 1η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα εντάχθηκε στην ΟΝΕ και από την 1η Ιανουαρίου 2002 άρχισε η χρησιμοποίηση του ευρώ, το οποίο αντικατέστησε τη δραχμή.

Οι αλλαγές στα Βαλκάνια και η νέα διεθνής θέση της Ελλάδας

**Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών και παλιννοστούντων
Η πτώση των λαϊκών δημοκρατιών
και οι συνακόλουθες αλλαγές**

στα Βαλκάνια είχαν ως άμεσο αποτέλεσμα την άφιξη στην Ελλάδα μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών και παλιννοστούντων ελληνικής καταγωγής από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και μετά.

Τα πρώτα χρόνια εργάζονταν με εξευτελιστικές αμοιβές σε εποχιακές συνήθως εργασίες. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως πολλοί μετανάστες ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία, απέκτησαν μόνιμη εργασία και αξιοπρεπείς αμοιβές. Αποτελούν το 8-10% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας ενώ η αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας την περίοδο 2000-2001, οφειλόταν αποκλειστικά σε αυτούς.

1. Η Ελλάδα και η διένεξη με τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας την περίοδο 1991-1995

Η διένεξη περί το «Σκοπιανό» – όπως εξορκιστικά μεταλλάχθηκε το παραδοσιακό «Μακεδονικό»– κυριάρχησε στις διεθνείς σχέσεις και, σε σημαντικό βαθμό και στην εσωτερική πολιτική της χώρας, κατά την κρίσιμη πενταετία 1991-1995. Επικριτές της μονομέρειας αυτής, ομιλούν, όχι άδικα, για «σκοπιανοποίηση» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Γιατί η εμμονή σε μαξιμαλιστικές θέσεις και η επιλογή μεθόδων εξαναγκασμού ενός αδύναμου γείτονα, με την επιβολή εμπάργκο, εξάντλησαν τα αποθέματα καλής διάθεσης που έχαιρε η Ελλάδα μέσα στις συμμαχίες της και έστρεψαν εναντίον της

τη διεθνή κοινή γνώμη, τις ποικιλόμορφες μη κυβερνητικές οργανώσεις και, τελικά, τις κυβερνήσεις των εταίρων και συμμάχων. Έτσι, καθώς μαίνονταν η μία μετά την άλλη οι κρίσεις στα Βαλκάνια, η Ελλάδα αντί να διαδραματίζει τον ρόλο του σταθεροποιητικού παράγοντα στην περιοχή, κινδύνευε να καταστεί μέρος του προβλήματος.

Ευ. Κωφός, «Ελλάδα και Βαλκάνια», *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΣΤ΄, σ. 418.

Το ελληνικό κράτος επιχείρησε κατά καιρούς την καταγραφή και τη νομιμοποίηση των μεταναστών, υπό όρους. Παράλληλα, οι ελληνικές εργατικές οργανώσεις απαίτησαν τη νομιμοποίησή τους, τη σταθεροποίηση του αριθμού τους

και την εξίσωση των δικαιωμάτων τους με εκείνα των Ελλήνων εργαζομένων.

Η θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια στα τέλη του 20ού αιώνα Οι αλλαγές στα Βαλκάνια (1989-1991) ανέτρεψαν ισορροπίες επωφελείς για την Ελλάδα.

Ειδικότερα, από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προέκυψε ένα κράτος που υιοθέτησε την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» (Σεπτέμβριος 1991), διατύπωνε στο σύνταγμα του διεκδικήσεις κατά της Ελλάδας και χρησιμοποίησε ως έμβλημα το «αστέρι ή ήλιο της Βεργίνας» (16άκτινο αστέρι ή ήλιος, έμβλημα των Μακεδόνων βασιλέων κατά την αρχαιότητα, κοσμεί τη χρυσή βασιλική λάρνακα που βρέθηκε στους τάφους της Βεργίνας).

Η Ελλάδα απαίτησε,

προκειμένου να αναγνωρίσει επίσημα αυτό το κράτος, να δεσμευτεί το τελευταίο ότι δεν έχει διεκδικήσεις έναντι γειτονικών κρατών, δεν θα ασκεί εχθρική προπαγάνδα και δεν θα χρησιμοποιεί το όνομα «Μακεδονία». Η πολιτική αυτή διαμορφώθηκε σε σειρά συσκέψεων των πολιτικών αρχηγών. Παράλληλα, έγιναν μεγάλα συλλαλητήρια σε Θεσσαλονίκη και Αθήνα (1992).

Η Ελλάδα απευθύνθηκε και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποφάσισε (Σύνοδος Κορυφής της Λισαβόνας, Ιούνιος 1992) να μην αναγνωριστεί το κράτος αυτό με το όνομα «Μακεδονία». Λίγο καιρό αργότερα, ο ΟΗΕ δέχτηκε ως μέλος του τη νέα χώρα με το προσωρινό όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (ΠΓΔΜ), αλλά δεν της επέτρεψε να

χρησιμοποιεί τη σημαία με το αστέρι της Βεργίνας. Παράλληλα, οι ευρωπαϊκές χώρες και οι ΗΠΑ προχώρησαν σε σύναψη διπλωματικών σχέσεων με την ΠΓΔΜ (1994), αλλά η Ελλάδα, αντιδρώντας, κήρυξε οικονομικό εμπάργκο (απαγόρευση εμπορίου ως μέσο επιβολής κυρώσεων ή άσκησης πίεσης) σε βάρος αυτής της χώρας. Ύστερα από νέες διαπραγματεύσεις ωστόσο, υπογράφηκε η λεγόμενη *Μεταβατική Συμφωνία* της Νέας Υόρκης (Σεπτέμβριος 1995). Η Ελλάδα αναγνώρισε τη γείτονα χώρα με το προσωρινό της όνομα και της παρείχε οικονομικές διευκολύνσεις. Η ΠΓΔΜ άλλαξε επίμαχα άρθρα του συντάγματός της και αφαίρεσε το αστέρι της Βεργίνας από τη σημαία της.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών ολοκληρώθηκαν με τη συνομολόγηση, τον Ιούνιο του 2018, της Συμφωνίας των Πρεσπών, που αντικατέστησε τη Μεταβατική Συμφωνία του 1995, καταργώντας το προσωρινό όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (ΠΓΔΜ) και μετονομάζοντας τη χώρα σε «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας».

Κατά τη δεκαετία του 1990 οι ελληνικές κυβερνήσεις έθεσαν ως κύριο στόχο τους τη δημιουργία ισχυρών αμοιβαίων οικονομικών συμφερόντων ανάμεσα στην Ελλάδα και τις βαλκανικές χώρες.

Αυτή η «οικονομική διπλωματία» στηρίχτηκε στις ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια. Παράλληλα, οργανώθηκε, χάρη σε ελληνική πρωτοβουλία, συνάντηση των ηγετών των βαλκανικών χωρών (Κρήτη, Νοέμβριος 1997).

Έτσι, η Ελλάδα άρχισε να διεκδικεί ένα σημαντικότερο ρόλο στην περιοχή. Η ελληνική διπλωματία δραστηριοποιήθηκε με σκοπό την ένταξη των βαλκανικών χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκτιμώντας ότι αυτό αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εδραίωση της σταθερότητας και της δημοκρατίας στα Βαλκάνια, καθώς και για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξε η υπογραφή του *συμφώνου σταθερότητας για*

τη νοτιοανατολική Ευρώπη (1999) από εκπροσώπους των βαλκανικών χωρών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των οκτώ πιο αναπτυγμένων χωρών του πλανήτη. Το σύμφωνο αυτό προβλέπει την παραχώρηση βοήθειας προς τις βαλκανικές χώρες προκειμένου να αναδιοργανώσουν την οικονομία τους.

2. Τα προβλήματα και οι προοπτικές των Βαλκανίων

[...]Τα προβλήματα και οι προοπτικές της νοτιοανατολικής Ευρώπης σήμερα [...] είναι διλήμματα οικεία [...] στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες: πώς να συμβιβάσουν τα παλιά σχήματα κοινωνικής πρόνοιας με τις ανταγωνιστικές πιέσεις του παγκόσμιου καπιταλισμού· πώς να εξασφαλίσουν φτηνή

→

ενέργεια, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα το φυσικό περιβάλλον από τη μόλυνση· πώς να αποτρέψουν την πλήρη παρακμή του αγροτικού τρόπου ζωής και να δημιουργήσουν μια οικονομική ευημερία που θα μειώσει τα θέλητρα του οργανωμένου εγκλήματος και θα επιτρέψει την άνθηση της δημοκρατίας.

Μ. Μαζάουερ, *Τα Βαλκάνια*, μτφρ. Κ. Κουρεμένος, Πατάκης, Αθήνα 2001, σ. 252.

**ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ
ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...**

...διαβάστε

✓ Σωτήρης Δημητρίου, **Ν' ακούω καλά τ' όνομα σου** (1993).

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

✓ **Σωτήρης Δημητρίου, Τους τα λέει ο Θεός (2002).**

Δύο βιβλία με θέμα τη ζωή των μεταναστών από την Αλβανία στην Ελλάδα.

...**ΔΕΙΤΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ**

✓ **Σωτήρης Γκορίτσας, Απ' το χιόνι (1993).**

Τρεις Βορειοηπειρώτες προσπαθούν να ριζώσουν στην Ελλάδα.

✓ **Κωνσταντίνος Γιάνναρης, Από την άκρη της πόλης (1998).**

Η ζωή μιας παρέας νεαρών Ρωσοπόντιων προσφύγων στην Ελλάδα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1. Κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες η Ελλάδα ήταν χώρα αποστολής μεταναστών, ενώ σήμερα είναι χώρα υποδοχής. Να ερμηνεύσετε αυτή τη μεταβολή.**
- 2. Να αναφερθείτε στον ρόλο που διαδραματίζει σήμερα η Ελλάδα στα Βαλκάνια.**
- 3. Διαθεματική δραστηριότητα: Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τη γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου και να τις παρουσιάσετε στην τάξη σας.**

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο θυμόμαστε ότι...

- ✓ μετά την Απελευθέρωση, στην Ελλάδα ακολούθησε ένας σκληρός εμφύλιος πόλεμος (1946-1949)**
- ✓ τα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια (1949-1967) σφραγίστηκαν από τη**

συστηματική καταπίεση των νικημένων, τις συνεχείς παρεμβάσεις του αμερικανικού παράγοντα, των βασιλέων και του παρακράτους καθώς και από σοβαρές προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης

✓ κατά την περίοδο 1967-1974 επιβλήθηκε στην Ελλάδα δικτατορία

✓ μετά την πτώση της δικτατορίας θεμελιώθηκε η Γ΄ Ελληνική Δημοκρατία, σταθεροποιήθηκε ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας και έκλεισαν, βαθμιαία, οι πληγές του Εμφυλίου

✓ η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης και οι ανακατατάξεις στα Βαλκάνια έδωσαν στην Ελλάδα την ευκαιρία να διεκδικήσει ένα σημαντικότερο ρόλο στην περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε:

- ✓ τις προσπάθειες πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης της Ευρώπης κατά την περίοδο 1951-2001
- ✓ τα κύρια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη λειτουργία τους
- ✓ τη συμμετοχή της Ελλάδας στις προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης και τη θέση της σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΕΝΟΤΗΤΑ 59

Οι κυριότεροι σταθμοί στις προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης (1951-2001)

Οι πρώτες σκέψεις για ενοποίηση της Ευρώπης έγιναν τον 19ο αιώνα. Τότε, μάλιστα, οι ΗΠΑ θεωρήθηκαν από κάποιους Ευρωπαίους ηγέτες το επιτυχημένο πρότυπο που θα έπρεπε να ακολουθηθεί. Όμως τον 19ο αιώνα οι ιδέες για εθνική ανεξαρτησία ήταν πολύ πιο ισχυρές από τις ιδέες για υπερεθνική ενότητα.

Παράγοντες που οδήγησαν στην ευρωπαϊκή ενοποίηση Το θέμα άρχισε να συζητείται συστηματικά κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Καθοριστικό ρόλο γι' αυτό έπαιξαν οι καταστροφές που είχαν

υποστεί σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες και κατ' επέκταση η ανάγκη κοινής προσπάθειας, η απώλεια των αποικιών που στερούσε την Ευρώπη από σημαντικούς οικονομικούς πόρους και η ανάδυση δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης, που έλεγχαν πλέον τις διεθνείς εξελίξεις. Τα δεδομένα αυτά έκαναν αναγκαία την αποφυγή νέων πολέμων, αλλά και τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Επιπλέον, η ευρωπαϊκή ενοποίηση ήταν μια διαδικασία που ενισχυόταν και από τις ΗΠΑ, οι οποίες έβλεπαν σε μια ισχυρή και ενωμένη Ευρώπη ένα αποτελεσματικό εμπόδιο στην επέκταση της σοβιετικής επιρροής στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Τα πρώτα βήματα Το πρώτο βήμα έγινε το 1949 με την ίδρυση

του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στις 9 Μαΐου 1950 ο Ρομπέρ Σουμάν, υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας, παρουσίασε ένα σχέδιο στενότερης συνεργασίας. Με βάση το σχέδιο αυτό ιδρύθηκε το 1951 στο Παρίσι η *Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)*, στην οποία συμμετείχαν οι Γαλλία, Ομοσπονδιακή (Δυτική) Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο. Το 1957 υπογράφηκε στη Ρώμη από τις χώρες της ΕΚΑΧ η συνθήκη ίδρυσης της *Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)*.

1. Η υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης, 25 Μαρτίου 1957.

1. Η συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1957)

Άρθρο 1. Με την παρούσα συνθήκη, τα ανωτέρω συμβαλλόμενα μέρη θεσπίζουν μεταξύ τους μια ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.

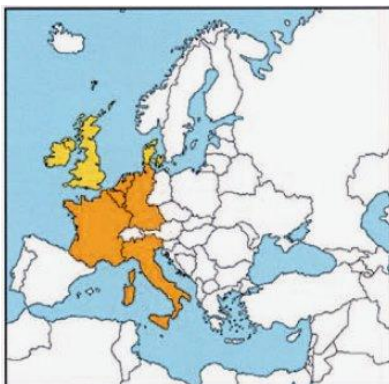
Άρθρο 2. Η Κοινότητα θα έχει ως στόχο της, με την καθιέρωση μιας κοινής αγοράς και μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης και με την εφαρμογή κοινών πολιτικών [...], να προωθήσει σε όλη την Κοινότητα μια αρμονική και ισορροπημένη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, της βιώσιμης και μη πληθωριστικής ανάπτυξης που θα σέβεται το περιβάλλον, έναν υψηλό βαθμό σύγκλισης της οικονομικής επίδοσης, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής

προστασίας, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και την ποιότητα της ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών.

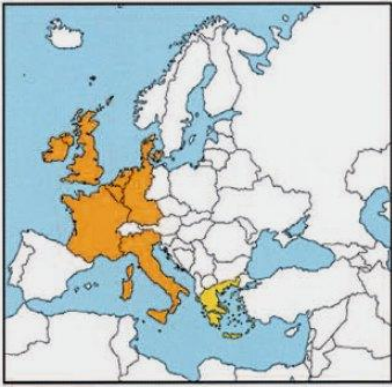
Πηγή: www.europa.eu.int (ο δικτυακός τόπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

1952 Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία

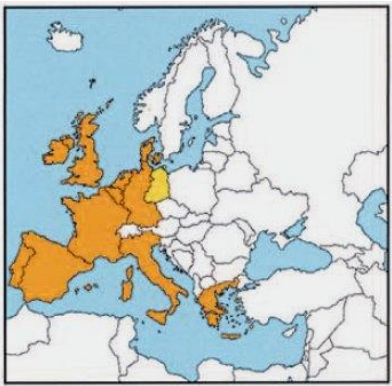
1973 Δανία, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο

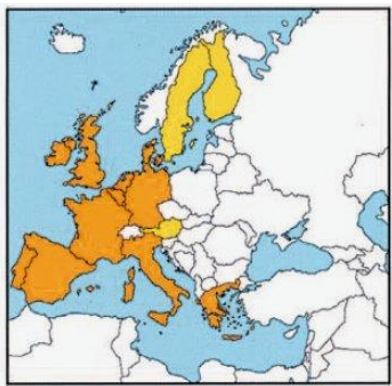
1981 Ελλάδα

1986 Ισπανία
Πορτογαλία

1990 Ανατολική
Γερμανία (επανένωση
της Γερμανίας)

1995 Αυστρία,
Φινλανδία,
Σουηδία

2004 Εσθονία, Κάπρος, Λετονία,
Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία,
Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία,
Τσεχική Δημοκρατία

2007 Βουλγαρία, Ρουμανία

■ ΕΕ των 15 κρατών–μελών

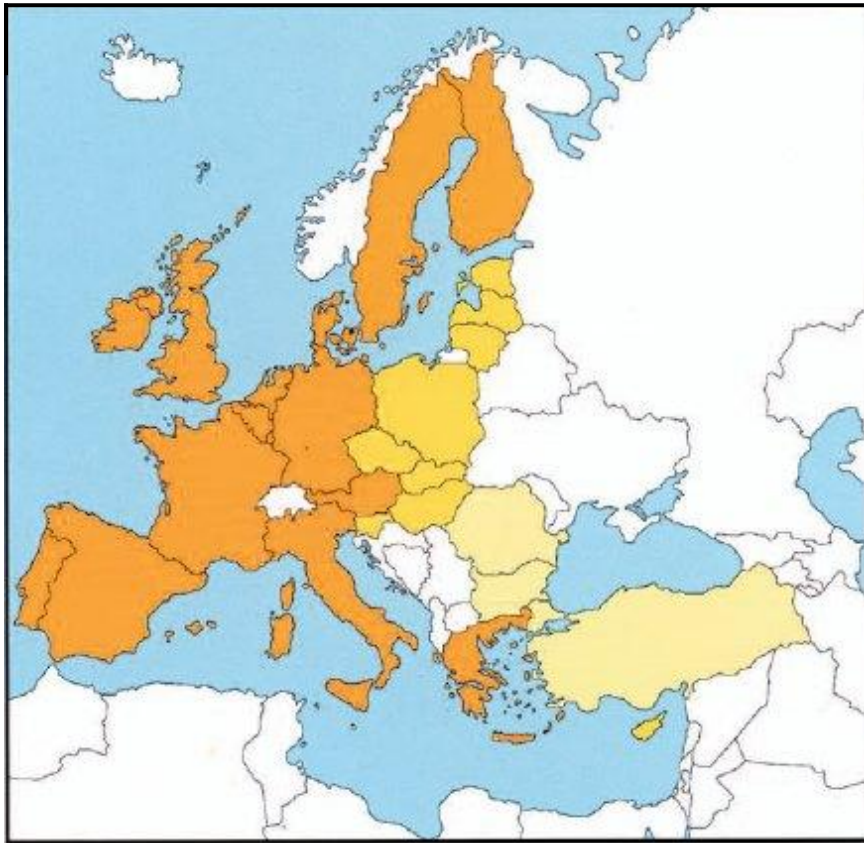
■ Καινούρια κράτη–μέλη

■ Νέα κράτη μέλη: Βουλγαρία,
Ρουμανία

Υποψήφιο κράτος: Τουρκία

*Δείτε κινούμενο χάρτη των
διευρύνσεων της ΕΟΚ και της ΕΕ
στη διεύθυνση:*

*[http://europa.eu/abc/history/
animated_map](http://europa.eu/abc/history/animated_map)*

2. Οι διευρύνσεις της ΕΟΚ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Ο ιστορικός Φερνάντ Μπροντέλ για την οικοδόμηση της Ευρώπης

Τι είναι ακόμη ικανός να εισφέρει στον αυριανό κόσμο ο ευρωπαϊκός πολιτισμός; Χρειάζεται άραγε να πούμε ότι αυτό μοιάζει να είναι το έσχατο μέλημα των δημιουργών της Ευρώπης; Και οι φρόνιμες συζητήσεις τους για τα τελωνεία,

για τα επίπεδα των τιμών και την παραγωγή, και οι πιο γενναιοδωρες αμοιβαίες παραχωρήσεις τους είναι πάντοτε αποτέλεσμα ψυχρών υπολογισμών. [...] Αλλά θα πρέπει να μην τους γνωρίζουμε καλά, τους ανθρώπους για να τους δίνουμε ως μοναδική τροφή αυτές τις φρόνιμες μαθηματικές πράξεις που τόσο ωχριούν εμπρός στους ενθουσιασμούς της όχι και τόσο απερίσκεπτες παραφροσύνες που ξεσήκωσαν την Ευρώπη και στα παλιά χρόνια και στα πιο πρόσφατα. Μπορεί ποτέ μια συλλογική ευρωπαϊκή συνείδηση να οικοδομηθεί μόνο πάνω σε αριθμούς;

Είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι η Ευρώπη ως πολιτισμικό ιδεώδες κατέχει την τελευταία θέση ανάμεσα στους στόχους των διαφόρων προγραμμάτων που εκπονούνται.

Κανείς δεν ασχολείται ούτε με μυστικισμό, ούτε με ιδεολογία, ούτε με τα δήθεν ήρεμα τώρα πια νερά της Επανάστασης ή του σοσιαλισμού, ούτε με τα ταραγμένα νερά των θρησκευτικών πεπιοθήσεων. Και όμως είναι αδύνατον να οικοδομηθεί η Ευρώπη, αν δε στηριχθεί στις αρχέγονες δυνάμεις που τη δημιούργησαν, και που δουλεύουν στα κατάβραθά της. Με άλλα λόγια, αν δε ληφθούν υπόψη όλοι οι ζωντανοί ουμανισμοί της.

Δεν έχει άλλη επιλογή: είτε σ' αυτούς θα στηριχτεί, είτε, μοιραία, κάποια στιγμή, θα την ανατρέψουν και θα της επιβληθούν. Η Ευρώπη των λαών: να ένα πρόγραμμα που θα άξιζε πραγματικά τον κόπο! Αλλά που παραμένει ακόμη ευσεβής πόθος. [1963]

F. Braudel, *Γραμματική των πολιτισμών*, μτφρ. Ά. Αλεξάκης, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2002, σ. 563.

Παράγοντες που επηρέασαν την ευρωπαϊκή ενοποίηση Οι προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης προχώρησαν επηρεαζόμενες κυρίως από την ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη που σημειώθηκε στη γηραιά ήπειρο, ιδίως κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, καθώς και από το εκάστοτε διεθνές περιβάλλον. Η θεαματική οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες επέτρεψε τη διαμόρφωση συνθηκών οικονομικής ευημερίας για μεγάλο αριθμό Ευρωπαίων. Η βελτίωση του μέσου βιοτικού επιπέδου έφερε αύξηση των αναγκών και αυτή με τη σειρά της σταθερή

οικονομική ανάπτυξη και συνεχή διεύρυνση των αγορών. Παράλληλα, η ευημερία εξασφάλισε και την πολιτική σταθερότητα.

Επιπλέον, η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης επηρεάστηκε από πολλούς παράγοντες όπως οι σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΟΚ, οι σχέσεις της ΕΟΚ με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και οι σχέσεις της ΕΟΚ με τις ΗΠΑ.

Ήταν άλλωστε εξ αρχής σαφές –και πρέπει να είναι και σήμερα– ότι η διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης δεν υπήρξε και δεν είναι ένα θέμα που εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από τις διαθέσεις των Ευρωπαίων. Αντιθέτως επηρεάστηκε και επηρεάζεται, συχνά σε μεγάλο βαθμό, από την παγκόσμια πολιτική ατμόσφαιρα και τους διεθνείς συσχετισμούς δυνάμεων.

Η ωρίμανση της ευρωπαϊκής ενοποίησης Στο πλαίσιο αυτό, προχώρησε και η ωρίμανση της ευρωπαϊκής ενοποίησης στον πολιτικό, οικονομικό και θεσμικό τομέα.

Σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή υπήρξε: η υπογραφή, το 1986, της *Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης*. Με αυτή επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες διαμόρφωσης ενιαίας εσωτερικής αγοράς και ενίσχυσης της οικονομικής συνοχής της Ευρώπης. Για να επιτευχθεί αυτό, καταρτίστηκαν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης(ΚΠΣ), δηλαδή ειδικά προγράμματα χρηματοδότησης των οικονομικά ασθενέστερων κρατών – μελών.

Ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης ήταν η υπογραφή,

τον Φεβρουάριο του 1992, της *συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, που έγινε ευρύτερα γνωστή ως *συνθήκη του Μάαστριχτ* (ολλανδική πόλη όπου υπογράφηκε). Με αυτή ιδρύθηκε η *Ευρωπαϊκή Ένωση* (ΕΕ), η οποία ενσωμάτωσε την ΕΟΚ, τέθηκε ο στόχος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) έως το 1999, διευρύνθηκαν οι αρμοδιότητες της Κοινότητας και θεσπίστηκαν η κοινή εξωτερική πολιτική και η συνεργασία σε θέματα ασφάλειας. Το ευρώ (σε λογιστική μορφή, όχι σε φυσική μορφή) υιοθετήθηκε ως νόμισμα έντεκα κρατών – μελών της ΕΕ από την 1η Ιανουαρίου 1999.

Τα κύρια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τα κύρια όργανα της ΕΕ είναι η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, ένα είδος ευρωπαϊκής

υπερκυβέρνησης στην οποία κάθε χώρα έχει έναν εκπρόσωπο, το *Συμβούλιο Υπουργών*, που συγκροτείται κάθε φορά από τους υπουργούς του ίδιου αντικειμένου (πλ. όλοι οι υπουργοί Γεωργίας), το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο*, το οποίο συνεδριάζει σε τακτά διαστήματα με τη συμμετοχή των πρωθυπουργών των κρατών – μελών, το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, το μόνο όργανο που εκλέγεται απευθείας από τους πολίτες της ΕΕ, και το *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο*.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να εκπονήσετε άσκηση άστρου θέτοντας στο κέντρο τον όρο «Ενοποίηση της Ευρώπης».
2. Να μελετήσετε και να σχολιάσετε το κείμενο του Φερνάντ Μπροντέλ (πηγή 2)

ΕΝΟΤΗΤΑ 60

Η Ελλάδα και οι διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης. Η Ελλάδα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρώτο βήμα για τη συμμετοχή της Ελλάδας στις διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης ήταν η υπογραφή, το 1961, της συμφωνίας σύνδεσης της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Ωστόσο, η σοβαρή πολιτική αστάθεια που ακολούθησε, με αποκορύφωμα την επιβολή της απριλιανής δικτατορίας (1967-1974), είχε ως αποτέλεσμα ένα μακροχρόνιο «πάγωμα» της συμφωνίας.

**1. Έλληνες και Ευρωπαίοι ηγέτες
μετά την υπογραφή της συνθήκης
σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ,
το 1961.**

**Στο κέντρο διακρίνεται
ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.**

1. Οι Ελληνικές προσδοκίες από την ένταξη στην ΕΟΚ

**Η Ελλάς προσέρχεται στην
Ευρώπη με τη βεβαιότητα ότι στα
πλαίσια της ευρωπαϊκής αλλη-
λεγγύης εμπεδώνεται για όλα τα
μέρη η εθνική ανεξαρτησία, κατοχυ-
ρώνονται οι δημοκρατικές ελευθε-
ρίες επιτυγχάνεται η οικονομική**

ανάπτυξη και γίνεται με τη συνεργασία όλων κοινός καρπός η κοινωνική και οικονομική πρόοδος [...] Παράλληλα, όμως η χώρα μας φιλοδοξεί να συμβάλει, στο μέτρο των δυνατοτήτων της στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ενωμένης Ευρώπης στην οποία βαθύτατα πιστεύει.

Κ. Καραμανλής, Ομιλία κατά την τελετή υπογραφής της συνθήκης Προσχώρησης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, Αθήνα, 28 Μαΐου 1979.

Πηγή: Κ. Σβολόπουλος

«Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας 1974 -1981», *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΣΤ' , σ. 345.

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, η πρώτη

**μεταπολιτευτική κυβέρνηση
Καραμανλή αποφάσισε να υποβάλει αίτηση για πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, παρακινήμένη όχι μόνο από το οικονομικά οφέλη που θα είχε η χώρα αλλά και από σοβαρούς πολιτικούς λόγους. Ο Κ. Καραμανλής εκτιμούσε ότι η ένταξη στην ΕΟΚ θα βοηθούσε τη σταθεροποίηση των δημοκρατικών θεσμών στην Ελλάδα και θα εξυπηρετούσε μακροπρόθεσμα την ασφάλεια της χώρας. Πράγματι, τον Ιούνιο του 1975 υποβλήθηκε η ελληνική αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ. Την αντίθεσή τους εξέφρασαν το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ, καθώς και τμήματα της ελληνικής κοινωνίας προσκείμενα στην Αριστερά. Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν, επίσης και από ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΟΚ, που θεωρούσαν ότι η Ελλάδα δεν ήταν ακόμη**

ώριμη οικονομικά για να ενταχθεί στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Τελικά, μετά από κοπιώδεις διαπραγματεύσεις υπογράφηκε, στις 28 Μαΐου 1979 στην Αθήνα, η συνθήκη Προσχώρησης της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Η επίσημη ένταξη της χώρας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες έγινε την 1η Ιανουαρίου 1981.

Λίγους μήνες αργότερα (Οκτώβριος 1981) ανήλθε στην εξουσία το ΠΑΣΟΚ, που αντιμετώπιζε τουλάχιστον με σκεπτικισμό την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.

Κατά την περίοδο 1981-1985 η πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων απέναντι στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα στηρίχτηκε σε δύο κύριες εκτιμήσεις: πρώτον, ότι δεν συνέφερε πλέον την Ελλάδα να αποχωρήσει από την ΕΟΚ, γιατί το κόστος θα ήταν μεγάλο· δεύτερον,

ότι η Ελλάδα θα έπρεπε μέσα στην ΕΟΚ να προσπαθήσει, διαφοροποιούμενη από πολιτικές που έκρινε ότι ήταν βλαπτικές για τα συμφέροντά της, να βελτιώσει τη θέση της. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα διεκδίκησε και πέτυχε την εκπόνηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ), που αφορούσαν τη χρηματοδότηση από την ΕΟΚ διαφόρων αναπτυξιακών έργων στα μεσογειακά κράτη – μέλη της.

Στο ίδιο πολιτικό πλαίσιο, κατά την περίοδο 1985-1989 οι ελληνικές κυβερνήσεις ακολούθησαν μια πολιτική διαπραγμάτευσης με την ΕΟΚ που είχε ως κύριο σκοπό την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών του ευρωπαϊκού Νότου. Τα ευνοϊκά αποτελέσματα ήρθαν λίγο

αργότερα, όταν η ΕΟΚ με μια δέσμη μέτρων (γνωστή ως *πακέτο Ντελόρ*, από το όνομα του τότε προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) διπλασίασε τους πόρους που διέθετε στα μεσογειακά κράτη-μέλη της.

Κατά την περίοδο 1989-1996 όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις για την επεξεργασία της συνθήκης του Μάαστριχτ, εξασφάλισαν την παραχώρηση από την ΕΕ και την εφαρμογή στην Ελλάδα ειδικών προγραμμάτων με σκοπό την ανάπτυξη της χώρας (Κοινοτικά Πλαίσιο Στήριξης – ΚΠΣ), προώθησαν τις διαδικασίες ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πλήρους μέλους και έλαβαν μέτρα προετοιμασίας της χώρας για την ένταξή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

2. Ελλάδα και Ευρώπη

[...] Η προοπτική της Ελλάδας εξαρτάται από την πορεία της Ευρώπης. Ποιας Ευρώπης θα διερρωτηθούν πολλοί; Της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αρκείται να μοιράζει επιδοτήσεις και να εξασφαλίζει την κυκλοφορία του κεφαλαίου; Που εμφανίζεται ως ένας απρόσωπος και απόμακρος γραφειοκρατικός μηχανισμός; Της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αδυνατεί να λύσει καιρίρια προβλήματα της κοινωνικής ζωής και της καθημερινότητας των πολιτών; Που δεν είναι σε θέση να ορθώσει το ανάστημά της σε προκλήσεις της παγκόσμιας σκηνής

Όχι βέβαια. Μιλώ για την Ευρώπη που ως πολιτικό εγχείρημα κατάφερε μέχρι σήμερα να

κατακτήσει αθροιστικά το ύψιστο πολιτιστικό αγαθό. Να συγκεράσει ειρήνη, δημοκρατία, ελευθερία, ευημερία και κοινωνική δικαιοσύνη σε πρωτόγνωρο βαθμό στην ιστορία του παγκόσμιου πολιτισμού. Αυτή η Ευρώπη μπορεί να ολοκληρωθεί, μπορεί να δώσει και τις άλλες απαντήσεις.

Κ. Σημίτης ομιλία με θέμα «Το μέλλον της Ευρώπης», 1η Δεκεμβρίου 2004.

Μετά το 1996 η Ελλάδα επιτάχυνε τις διαδικασίες εκπλήρωσης όλων των προϋποθέσεων (χαμηλός πληθωρισμός, χαμηλό δημόσιο έλλειμμα, χαμηλό δημόσιο χρέος, σταθερό νόμισμα κ.ά.) που είχαν τεθεί προκειμένου μια χώρα να ενταχθεί στην ΟΝΕ και

να υιοθετήσει το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρώ. Πράγματι, παρά τις αρχικές δυσκολίες, η Ελλάδα κατάφερε να ενταχθεί στον λεγόμενο «σκληρό πυρήνα» της ΕΕ. Έτσι, από την 1η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ (σε λογιστική μορφή), το οποίο άρχισε να χρησιμοποιείται σε φυσική μορφή από την 1η Ιανουαρίου 2002. Επίσης, το 2004 εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χάρη και σε ελληνικές προσπάθειες, η Κύπρος μαζί με άλλες χώρες.

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Ελλάδα εμφανίζεται να υιοθετεί τη λογική της διαδικασίας ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το γεγονός αυτό πιστεύεται ότι θα ενισχύσει τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα συμβάλει στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της

χώρας και θα τονώσει τον περιφερειακό και διεθνή ρόλο της.

2. Οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Αθήνα την ημέρα ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Αφού μελετήσετε την πηγή 1, να καταγράψετε σε σύντομο κείμενο τους παράγοντες που έκαναν επιβεβλημένη, κατά τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.

2. Η συμμετοχή της Ελλάδας στις διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης: να συνθέσετε χρονολόγιο με τα γεγονότα–σταθμούς.

3. Παιχνίδι ρόλων: Ας υποθέσουμε ότι η τάξη σας αποτελεί την ελληνική αντιπροσωπεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Να συζητήσετε ποια μέτρα θα προτείνατε προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να αντιμετωπίσει το ζήτημα της μετανάστευσης στην Ευρώπη ανθρώπων από άλλες ηπείρους.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο θυμόμαστε ότι...

✓ οι συστηματικές προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης άρχισαν μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου από ένα σχετικά μικρό πυρήνα κρατών και

συμπεριέλαβαν, στις αρχές του 21ου αιώνα, 25 κράτη

✓ τα κύρια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο Υπουργών, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

✓ η Ελλάδα συνδέθηκε με την ΕΟΚ το 1961, αλλά, εξαιτίας της επτάχρονης δικτατορίας, κατάφερε να ενταχθεί πλήρως σε αυτή μόλις το 1981· σήμερα είναι μία από τις χώρες που συμμετέχουν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ 7ου ΤΟΜΟΥ

Μέρος Τρίτο Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 2ού ΑΙΩΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

- 54. Ο Εμφύλιος πόλεμος και
τα κύρια προβλήματα της μετεμφυ-
λιακής Ελλάδας (1944-1963)
 Ο Κυπριακός αγώνας9**
- 55. Όξυνση της πολιτικής κρίσης
και η διδακτορία της 21ης Απριλίου
1667 (1963-1974).....31**

56. Η Ελλάδα από τη Μεταπολί- τευση έως τις αρχές της δεκαετίας του '80 (1974-1981).....	49
57. Η Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '80 (1981-1989).....	65
58. Η Ελλάδα στη μεταψυχροπολε- μική εποχή (1989-2001)	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ: ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

59. Οι κυριότεροι σταθμοί στις προ- σπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης (1951-2001)	101
60. Η Ελλάδα και οι διαδικασίες ενοποίησης της Ευρώπης. Η Ελλά- δα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	116

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.